

**CĂRTURARI ROMÂNI DE PESTE PRUT
VLADIMIR BEȘLEAGĂ –
ERUDIT AL CUVÂNTULUI ȘI AL SUFLETULUI ROMÂNESC**

Motto: *Sunt...un scriitor? – Am unele
îndoieli! – Dar un cititor? – „Un cititor absolut!”.*

Maestrul Vladimir Beșleagă s-a născut în ziua de 25 iulie 1931 în comuna Mălăiești din Republica Moldova, remarcându-se ca un nume de referință în proza, cultura și viața politică de peste Prut. A absolvit Universitatea de Stat din Moldova (1955), a urmat doctorantura la aceeași instituție, având ca și temă de cercetare *Liviu Rebreanu, romancier*. Ulterior, în anii '60, și-a început activitatea literară, colaborând cu publicații foarte cunoscute, precum „Chipăruș”, „Cultura Moldovei”, „Tinerimea Moldovei”. A fost redactor-șef adjunct la revista „Nistru” (1977–1982), apoi secretar al Uniunii Scriitorilor (1971–1976), Director al Muzeului Republican de Literatură „D. Cantemir” (1988), membru al Comitetului de Conducere al Uniunii Scriitorilor. În paralel a urmat și cariera politică, fiind deputat în primul Parlament al Republicii Moldova (1990–1994). Cartea sa de debut este „Zbânțuila” (1956), în vreme ce primul roman, *Zbor frânt* (1966), este recunoscut drept una din prozele remarcabile ale perioadei postbelice, unul din romanele care au schimbat fața prozei din Moldova. Critica literară de specialitate consideră faptul că Vladimir Beșleagă are meritul de a fi utilizat noi tehnici narative, în special în romanul psihologic *Viața și moartea nefericitului Filimon...*, scris în anii '60 și publicat abia în 1988. Prezență activă și în publicistica social-politică, în ultimii ani semnează numeroase tablete, eseuri, reflecții și note memorialistice în publicațiile „Flux. Ediția de vineri”, „Sud-Est”, „Contrafort”, „Jurnal de Chișinău”. În paralel, s-a distins și ca traducător, concentrându-se pe literatura lui Longos sau Erasmus din Rotterdam. Pentru activitatea sa remarcabilă, Vladimir Beșleagă a fost recompensat cu numeroase premii și distincții: Premiul de Stat al RSSM (1978), „Ordinul Republicii” (1996, pe care l-a recuzat)¹. La împlinirea vârstei de 86 de ani a lansat *Cumplite vremi*, un roman istoric excepțional care însumează 2227 de pagini. Vladimir Beșleagă rămâne unul dintre cei mai importanți oameni de cultură români din secolul al XX-lea, o personalitate prin care se exprimă forța și frumusețea sufletului românesc.

¹ *** *Moldovenii – Enciclopedie de la A la Z*. Vezi: <http://m.moldovenii.md/md/people/204>; Vezi și *** *Literatura și arta Moldovei: Encicl. – Chișinău, 1985–1986*.

*

Varga Attila: *Pentru România, anul 2018 înseamnă aniversarea Centenarului, ocazie ideală pentru a ne conecta mai bine la valori și repere care să ne inspire în adevăratul sens al cuvântului. Prin tot ceea ce Dvs. ați publicat până acum, critica literară de specialitate și nu numai, vă consideră, pe bună dreptate, un asemenea model de la care generațiile tinere au încă foarte multe de învățat. Cum v-ați conectat Dvs. la Centenarul României și ce anume ați trăit sufletește într-un astfel de moment de referință pentru românii de pretutindeni?*

Vladimir Beșleagă: Toate încep odată cu... începutul. Adică, din copilărie. Ziceți: model și român. Aceste două vocabule/noțiuni sunându-mi în auz, mi-au trezit în memorie o scenă din vremile acelea îndepărtate. Să fi avut vreo patru-cinci ani. Ca orice puștan, ieșeam în drum la joacă. Nu departe de casa noastră era bolnița de cai. Veterinarul venetic avea și el un copleș alde mine, cu care eram mereu în controversă: „Ești străin! de ce-ai venit în satul nostru?” Ne băteam unul cu altul cu... bulgări. „Moldovan, cap-de-bou,/Ține gura să mă ou!” îmi striga el dinspre casa lui și – zvârr! în mine cu o pietricică. Eu, de colea, îi arătam locul unde cădea și-i răspundeam triumfal: „Unde piatra o picat,/Aici mă-ta te-o fâtat!” Auzit-ați? Eu: moldovan – cap-de-bou? dar el ce era? nu tot ca... mine? Stau și reflectez: de ce mi-oi fi amintit acest episod nostim, dar și... șocant? Urmează povestea cu școala... Dar, mai întâi, despre mama, prima mea profesoară care m-a deprins de acasă să deslușesc buchiile și literele: cele slavone bisericești, cele rusești și scrierea latină. Da, da, să citesc românește, pentru că în părțile noastre, timp de 5 ani (1932–1937, până la marea teroare stalinistă) a funcționat alfabetul latin! așa se face că, de la șase ani, am descoperit marea minune a lumii care este cartea și de atunci citesc, citesc, toată viața citesc! În 1938 prietenii mei de joacă, verișorul și copila din vecini, merg la școală – îplineau opt ani. Eu rămân de unul singur și pornesc să buhuesc în gura mare: „Vreau și eu la școală! Vreau la școală! La școală vreau!” Așa o zi, așa două, până mama zice către tata: „du-l, măi, și tu: or vedea că-i mic încă și l-or trimete acasă...” Mă ia tata de mână: hai la școală! Acolo directorul, aflând că am numai 7 ani, zice: „Ba! nu-l luăm – să se mai joace un an de zile...” Eu, cum aud, mă încleștez de ușa cancelariei: „Nu mă duc acasă! nu mă duc... vreau la școală! La școală!” N-a avut încotro și m-a trimis într-o clasă de-a întâia: „O zi-două și o să-i treacă hambățul...” Nu mi-a trecut! mie să-mi treacă?... De ce spun toate astea?

Pentru că omul de mic se cuvine să-și ghicească vocația. Și nu doar s-o afle, ci să și muncească – să lupte pentru a o realiza în viață. Iară cu sufletul de român cum a fost? După izgonirea limbii și scrisului românesc, bolșevicii au adunat toate cărțile/manualele în casa unui gospodar deportat ca apoi să le dea foc... Dar lasă că noi, elevii, ne duceam și cu cărțile le scoteam printre gratiile fereștilor, că tare

frumoase mai erau – nu ca cele pocite, din care învățam la școală... Țin minte și azi o expresie dintr-un manual de zoologie: *cili vibratili* – era vorba de moluște... De ce mi s-o fi imprimat în minte pentru toată viața? Fac trei clase cu buchii rusești și limbă primitivă, pornește cel de-Al Doilea Război Mondial (1941), frontul se rostogolește spre Răsărit, în inima Rusiei, la noi se instalează administrația civilă română și eu merg în clasa a patra primară cu program românesc. În fiecare dimineață, la prima oră, cântăm toată clasa: „Trăiască Regele/În pace și onor... /De Țară iubitor/Și apărător de Țară!” Sâmbăta, încolonați, mergem la biserica ce s-a redeschis în sat... În 1942, de 10 Mai, are loc în centrul comunei noastre o magnifică Horă a Unirii, în care mă prind și eu... dar cărți! Marea fericire a copilăriei mele a fost cartea – minunata carte românească... Citeam zi și noapte și nu mă mai săturam! Acum, peste ani, când sunt întrebat ce cărți mi-au marcat viața răspund: „Basmul lui Petre Ispirescu *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte și Viața Sfântului Simion Stâlpcul*. S-a întors roata războiului, frontul a venit iar peste noi, ducându-se spre apus, a revenit școala sovietică și noi, care făcusem un an și jumătate de liceu românesc, am fost dați îndărăt în clasa a cincea, în loc să mergem într-a șaptea și... Iar scris rusesc și limbă pocită! Iar deportări... Iar foamete... Pe deasupra și propagarea urii față de tot ce-i spirit românesc, vânătoare de carte românească... Eu, să nu citesc? Cotrobăiam prin podurile oamenilor, în căutarea de carte românească, păstrată ca prin minune după pârjolul războiului... și descopeream... Una din ele era – o mai păstrez și azi! – *Geografia României*, un manual de S. Mehedinți, în care era un text despre românii de peste Nistru... Apoi am intrat în posesia *Dicționarului limbii române* de Lazăr Șăineanu, în care se vorbea de teroarea bolșevică... Iar marea bucurie și reîntâlnire cu literatura română s-a produs în vara lui 1947, când am mers la Kongaz, unde lucra tatăl meu, și am avut norocul să descopăr în biblioteca domnului profesor Sofian pastelurile lui Alecsandri, care mi-au trezit și stimulat gustul și dragostea pentru poezie, astfel că de Anul Nou, 1948, debutam în gazeta raională cu o creație proprie: *Bradul*:

În pădure-un verde brad / An cu an creștea / Iarna-n alb l-a îmbrăcat / Când din nori nîngea / Ci-ntr-o zi – au venit din sat / Un om și-un băiat / L-au văzut că-i drept, rotat / Și mi l-au tăiat / Ce minune! Bucurie! / Unde-a nimerit? / Chiar la școală / Și copiii l-au împodobit / Sus în vârf o stea tot arde / Roșu, luminos... / Iată vine dintr-o parte / Moș Crăciun voios / El copiilor le-mparte / Daruri, jucării, / Iar copiii ca din carte / Îi spun poezii...

Carte... cărți... lecturi... dar și vorbire românească! Aveam un verișor pasionat de fizică. Împreună cu el, în clasele mari, am construit un radio receptor cu galenă (un cristal semiconductor, plumb/metal și sulf/mineral obținut prin topire și amestecare efectuată tot de noi), cu ajutorul căruia, printr-o antenă de 12 metri de sârmă întinsă între acoperișul casei și vârful unui salcâm înalt, prindeam și

ascultam Bucureștiul. Da, da – Bucureștiul! Iar uneori se băga în casca noastră schimbul de replici dintre piloții militari ai avioanelor de la aerodromul din Tiraspol, care făceau exerciții pe deasupra satului nostru. Iar în primul an de studenție, la Chișinău, mi-am procurat din modesta mea bursă și onorariile ce le obțineam de la radio pentru niște reportaje un mic aparat de radio, pe care-l țineam pe noptieră și ascultam Iași... Dar asta până să afle administrația, astfel că odată, întors de la cursuri, nu l-am mai găsit – mi-a fost confiscat... Și acum câteva cuvinte despre Centenar. Istoricii din Republica Moldova au venit la această mare sărbătoare cu multe studii, monografii, ediții, în special despre arhitecții Marii Uniri din 1918 – membrii Sfatului Țării: Pan Halippa, Ioan Pelivan, Ion Inculeț, Gherman Pântea... Eu, însă, ca un transnistrean ce sunt, ori de câte ori citesc sau mă gândesc la acele glorioase vremuri, îmi amintesc de Toma Jalbă din Coșnița, care, atunci când pe 27 Martie al acelui an Basarabia a revenit la Patria-mamă România, a strigat cu disperare: „Fraților! dar pe noi cui ne lăsați?” Și a urmat cam așa: „Dacă rămânem precum șoarecele în gura motanului, noi vom săpa albia Nistrului și o vom muta din loc ca să fim împreună cu voi pe veci...” Iată că, după decenii, în timpul războiului secesionist de pe Nistru în 1992, coșnicenii au luptat cu arma în mână și satul lor dimpreună cu alte câteva au rămas în subordonarea Chișinăului, pe când celălalt teritoriu de peste Nistru a ajuns sub talpa separatiștilor ruși. Cât despre mine, pot spune că am participat la mai multe activități dedicate Marii Uniri: am avut o conferință la Piatra Neamț (biblioteca județeană), alta la Sângerei (Liceul „Mihai Eminescu”), apoi la Uniunea Scriitorilor din Moldova, plus că am inițiat un serial în Revista Literară cu genericul „Unirea se amână? Unirea se face! Unirea e aproape!”.

P.S. Atașez textul conferinței prezentate în primăvară la Biblioteca Municipală Piatra Neamț.

V.A.: Oricine vă cunoaște publicațiile și întreaga Dvs. activitate, vă consideră unul dintre cei mai importanți prozatori români din secolul al XX-lea. De ce ați ales acest drum, cu mulți ani în urmă, și ce anume v-a motivat să credeți că o să vă aducă multă împlinire sufletească?

V.B.: Prozator, ziceți? Eu, care mă știam poet, brusc m-am transformat în autor de... proze? Să vedeți cum s-a produs metamorfoza. Într-una din primele zile de viață studentească, revin la cămin – (dar eram vreo 125 de inși băgați în fosta capelă a fostei Facultăți de Teologie a Universității din Iași, cu sediul la Chișinău, la intrare, pe dreapta, cele Zece Porunci, sus, pe plafon și pe pereți, picturi din Sfânta Scriptură, jos cinci rânduri de paturi, paturi sus în strană, paturi în altar...) și la ce spectacol sunt martor? În altar, cu un picior pe un pat, cu altul pe alt pat, un tânăr oacheș, înalt, cu păr lucitor de catran, care recită versuri, așa recită, gesticulând larg... Apropiindu-mă ca să-l aud mai bine, am înmărmurit de sonoritatea vocii lui, dar mai abtîr, de fluiditatea discursului poetic, ba și mai și – de vocabular, ritm și

rime, ceea ce m-a dat gata: „Nu! Așa ceva eu nu am să pot compune niciodată! S-a zis cu poezia mea! Mă dau bătut...”. Era acel june colegul meu de grupă la facultate și se numea Vitalie Filip, care, încă elev fiind, a publicat în revista literară a scriitorilor din Moldova un poem despre „eliberarea” Basarabiei de sub „ocupația boierilor români” și se numea *În urcuș luat-am zborul!* Anume el, colegul meu, a fost cel care mi-a tăiat cheful de a mai scrie versuri și m-a orientat spre texte în proză. O, da! Ne-am făcut curând prieteni! Mari amici! Cu legământ pe viață! Prin jurământ pecetluit cu sânge, luat din degetele amândurora, împunse cu boldul. Cavalește, ce mai! Tălică, așa cum îl alintau ai lui (asta am aflat-o mai târziu, ca și faptul că era orfan de ambii părinți), mi-a rămas prieten pe viață... Cu el, în acei tineri ani, am călătorit pe la locurile lui de baștină, Dușmani, și pe la Mălăieștii mei... Să vedeți ce descoperire mi-a făcut când, stând la plita de afară, la care maică-mea învârtea în ceaun de mămăligă pentru noi, balaurii înfometați de pe drum: – Măi Vladule, măi! a exclamat dânsul. L-am privit mirat. – Dar știi tu oare că la voi mămăliga se drege ca în... Ardeal? Am bughit ochii și mai tare. La noi în Basarabia, cum începe apa să clocotească, făina se toarnă toată deodată, iar la voi câte o țără, cu pumnul. Se toarnă și se amestecă cu melesteiul! Se toarnă un pumn și se amestecă... Așa am aflat, de la colegul meu, că noi, mălăieștenii, suntem coborâți aici, la Nistru, din Ardeal! Iar încoace, mai târziu, ipoteza s-a reconfirmat prin cele 15 sate de Mălăiești care se află înșirate de jos, de la al nostru, până sus în nordul României, în Transilvania... Coborâtori cu oile, prin transumanță... „Am ales proza?” Vorba vine... Cum am fost poet în suflet, așa am rămas. Toată viața am simțit poeticește, adică... îmi veneau, nu știu de unde, îmbinări de cuvinte, care sunau atât de frumos și dulce, încât nu eram în stare să rezist ca să nu le notez. Așa s-au adunat pe parcursul vieții. Numai că nu le-am zis poezii, ci *Notații lirice*. Și nu le-am publicat decât foarte târziu. Și atunci doar o plachetă subțirică. Încolo, lumea cititoare mă avea de... prozator. Dar, odată ce întrebarea mi-a fost adresată ca unui prozator, mă văd obligat să răspund la obiect. Calea a fost luuungă, până să ajung eu realmente a mă afirma ca un adevărat profesionist al genului epic. O să încerc să fiu pe cât posibil mai laconic. În chiar prima lună a studenției mele tata este arestat, judecat și condamnat la 20 de ani de pușcărie, mama dată afară din casă, în locul ei băgat milițianul satului cu familia lui. Catastrofă! Eu, venit să fac studii, încep lupta cu nevoile și sărăcia, cu atât mai grav, că găseam universitatea complet rusificată! Ce aveam de făcut ca s-o ajut pe mama decât să mă înham la muncă spre a câștiga un ban. Soluția a venit ca și cum de la sine: făceam reportaje pentru radio și publicații, compuneam mici povestioare... Da, da, mi le accepta revista pentru copii... Ba mai și luam texte de lecții, pe care le citeam pe la sate – lecții de ateism, la mare modă pe atunci. Îmi amintesc un caz nostim, dar și trist: vin la Pitușca (Călărași). Primarul adună o mână de babe și moșnegi într-o casă a unui gospodar deportat, eu urc la tribună și – dă-i împotriva lui Dumnezeu! Asistența mă ascultă cu fețele împietrite. La sfârșit întreb: „Aveți vreo întrebare? ceva neclar?” Tăcere. Toți se ridică și merg spre ieșire. Ies și eu... Cam amărât că lecția mea nu a avut

niciun ecou... Dar – nu! Chiar în ușa o bătrânică încetinește pasul, se uită așa, ponciș la mine și zice: – Taaare bine o mai scris cel de-o scris, dar... să i se usuce limba-n gură celui de-o cetit!... N-am să-i uit spusa câte zile voi avea de trăit... Iar nuveletele mele despre ce erau? Despre întâmplări din copilăria mea, cea de acasă, frumoasă și fericită. Pe care eu, venit la oraș, o visam și care-mi lipsea atât de mult. S-au adunat un mănunchi și în 1956 am debutat editorial cu o cărțuție. Avea pe copertă un cap de motănaș și purta titlul de *Zbânțuila*... Or, era povestea unui piseoiș neastâmpărat, care tot hârjonindu-se, cade într-o căldare cu apă, mai-mai să se înece... Îl salvează maică-sa, înhățându-l de grumaz! Nu avea la bază decât o pățanie de-a mea, când am mers la prietena din vecini, acolo mi s-a făcut sete, am dat peste o căldare plină, pusă sus, dar micuț fiind, n-am ajuns să beau din ea, am aplecat-o, s-a răsturnat, murându-mă ca pe un șoricel... Acesta a fost debutul meu în proză! Deloc roz! Iar împlinirea despre care mă întrebați avea să vină cu mult mai târziu, pentru că evoluția mea a fost atât de lentă, chiar întârziată, încât nici nu aveam de unde să bănuiesc măcar unde mă va purta viața...

P.S. Alături de acest răspuns atașez textul *Amintiri pestrițe*, în care relatez despre anii mei de studenție mai pe larg.

V.A.: *Pentru publicul din inima Transilvaniei, care acum are ocazia să vă cunoască mai bine, v-aș ruga să ne spuneți câteva momente din viața Dvs., care v-au marcat în modul cel mai adânc posibil și pe care, inclusiv acum, după mult timp, încă le păstrați în inimă.*

V.B.: Ce mult mi-aș fi dorit să trăiesc asemenea „momente de referință”, care să-mi fi „marcat în modul cel mai frumos posibil” viața, dar vezi că destinul a decis tocmai... invers. Or, evenimentele biografiei mele, care mi-au zguduit existența, au fost de natură... tragică.

I. La 17 ani am trăit primul șoc existențial. Era în vară. Lucram la aria colhozului, departe de sat. Cantaragiu pe lângă batoză. Cântăream grâul treierat și-l trimeteam cu camioanele în sat, la depozit. Ce mi se întâmplă? Dintre copilele cu care munceam, una îmi fură ochii și – mi-a căzut dragă. Mă zvârcoleam mereu s-o văd, s-o știu aproape. Brusc îmi vine poruncă din sat: „Tu, măi băiete, să nu te dai la fata asta că ea e... sora ta!”. Auzit-ați veste? Eu, care mă știam unul la părinți, aflu că am o soră. Din cunoștințe, din rude aflu că da. Înainte de a se căsători tatăl meu cu mama, el a mai avut o dragoste și aceea i-a născut o fată, după care a murit. Această descoperire a declanșat alte imbolduri de a cerceta împrejurările venirii mele pe lume, pe care, dezghiocându-le, am ajuns să cunosc tragedia bunelului meu deportat, împreună cu fiul, morți ambii în Gulag, dar și modul cum s-a făcut măritișul mamei mele la 17 ani neîmpliniți. „Nu am dreptul la viață! mi-a răsunat în auz verdictul. M-am născut cu prețul morții bunelului meu și al unchiului... Eu trebuie să mor...”. M-am aruncat cu mâinile întinse larg pe-o movilă de grâu, ca un condamnat, gata să-mi primesc pedeapsa... Dar veni, de undeva, de sus, o voce care

îmi grăi așa: „Odată ce te-ai născut, dator ești să trăiești pe lume, dar cea mai mare datorie a ta va fi să mărturisești oamenilor suferințele și nedreptățile ce le-a îndurat neamul tău – și cel mic, și cel Mare...”

II. Pe când împlineam un an de zile (după cum am aflat mai târziu), maică-mea a mers cu mine la un zodier sau vreo ghicitoare, ca să-i spuie ce mă așteaptă în viață. Răspunsul a fost: „Copilul tău, femeie, când va ajunge la 33 de ani, va să aibă o mare cumpănă! De va scăpa, va duce-o hăt înainte...” Și, iată, când să ajung la vârsta fatală, vine mama din sat la mine, la oraș, ca să stea alături, până trec hopul vieții... Am fost împreună, ne-a ocolit primejdia, mama se întoarce la ea acasă... Nu trece nici săptămâna, vine iar la oraș. La operație! Demult o măcina boala, dar nu prea voia să stea prin spitale – avea atâtea griji în gospodărie! Merg la investigații; eu dimpreună cu ea. Doctorii: „El este... Metastază... Să fi venit cu câteva luni mai devreme, poate scăpa cu zile – acum e târziu...” A fost operată... A mai dus-o câteva luni și s-a stins... Doamne, Doamne...

III. Am avut o fiică și un fecior. Fiica este în viață, pe fecior l-am pierdut la nici 24 de ani împliniți... A făcut Politehnica. A fost repartizat la serviciu la Basarabeasca... Însoțea vagoane cu alimente pe întregul teritoriu al fostei URSS... În iarna lui 1971 sunt internat în spital pentru operație pe rinichi, el vine acasă de la serviciul lui, i se plânge mamei că nu mai poate face față muncii și... își curmă zilele... Nici nu-mi revenisem după narcoză, când m-a fulgerat vestea neagră: „Sandu nu mai este...” Doamne, Doamne...

V.A.: După absolvirea Universității de Stat din Moldova, în anul 1955, ați început o cercetare remarcabilă asupra creației lui Liviu Rebreanu. Ați scris și un doctorat strălucit pe această temă: Liviu Rebreanu – romancier. De ce ați ales această direcție de cercetare și ce anume a adus ea nou, la ora respectivă, în sfera literaturii de specialitate?

V.B.: Totul este corect și adevărat, dar numai până la jumătatea întrebării. Încolo... Acea doctorantură și acel... presupus doctorat nu au fost pentru mine decât o altă... aventură a vieții. Mi se pregătea o activitate de conferențiar universitar, în timp ce eu aveam vocația de ziarist și autor de texte literare. Deci, eram un tip anticatedră! Comisia de repartizare abia la a treia încercare a reușit să mă oblige a rămâne la doctorantură. Dar... dar! Cu ce m-am ales după cei trei ani de studii? Pentru că am făcut cercetări la temă, dar cercetări serioase. M-am fost inițiat în arta romanului nu doar pe baza creației lui Liviu Rebreanu, ci a fenomenului epic universal! Am făcut teorie! Apropoo, mă întrebați de ce anume am ales acest subiect de studiu? A fost la sugestia veneratului meu profesor de literatură română, Vasile Coroban. O personalitate de mare erudiție și verticalitate morală. Și probitate științifică. Un mare militant pentru cultura română și adevărul științific. Totodată, un aprig critic al regimului supraideologizat până la greșoenii prin dogmatism. Ca să vă dați seama mai bine ce fel de specialist și dascăl era, vă aduc câteva momente

grăitoare. Fiindu-mi conducător științific, în același timp ținând cursuri de literatură, având acces la cărți din fondul așa-zis închis, le aducea studenților cărți „interzise”, din care cauză în 1957 a și fost expulzat de la universitate, acuzat de naționalism.

Or, doar după un an de doctorantură mi se repartizează un alt mentor – un semidoct și un carierist. Eu, care între timp reușisem să redactez introducerea și primul capitol al tezei, i le prezint acestuia. Ce urmează? Să auzi și să te crucești! Ține dânsul opera mea un an de zile și nu-mi spune niciun cuvânt. Că o fi binevoit să se aplece asupra ei, că ba – nu am de unde să știu. Vine momentul ca acest așa-zis savant să facă o dare de seamă în fața consiliului științific asupra muncii doctoranzilor săi, printre care mă prenumăram, îmi spune să vin și eu în ziua respectivă. Vin. Stau în antreu, dânsul întârzie și când apare, trece prin fața mea, și din fugă, mă întreabă: „Măi Beșleagă, măi? Ce mai face Rebreanu acela al tău – ce mai scrie? Că pot acolo să mă întreb.” Rebreanu, care decedase în 1944. Când i-am relatat cazul profesorului Coroban, acestuia nu-i venea să creadă, prăpădindu-se de râs: „Chiar așa te-a întrebat?” Alt aspect al cazului cu doctorantura mea. Aveam nevoie să fac o călătorie de studii în România. La început mi s-a promis, apoi am fost refuzat... De ce? Au intervenit schimbări în relațiile cu România, astfel că și tema Rebreanu a ajuns să fie declarată indezirabilă. Și totuși! Dacă nu am avut norocul să lucrez în bibliotecile din Țară, să studiez manuscrise, să vizitez locuri legate de viața și activitatea marelui Liviu Rebreanu, fondatorul romanului românesc modern, am efectuat o muncă serioasă de investigații și cercetări în biblioteci care mi-au fost accesibile din URSS, la Chișinău, la Moscova, dar cea mai bogată sursă de informație și cunoștințe am descoperit-o în biblioteca din Cernăuți – adevărat tezaur al culturii și literaturii române. În concluzie, voi spune în felul următor: dacă nu mi-a fost dat să realizez o teză de doctorat, cei trei ani de studiu s-au soldat pentru mine cu o cunoaștere profundă nu doar a romanului universal, a procesului literar românesc din sec. XIX, ci în cea mai mare măsură, cu pătrunderea și asimilarea procesului literar interbelic, care rămâne și azi un mare miracol al spiritualității românești. Or, ceea ce mi-a lipsit în cei cinci ani de universitate, care au fost categoric sterili, am recuperat în următorii trei de doctorantură.

P.S. Țin să relatez pe scurt momentul cel mai amuzat din viața mea de doctorand. Mai rămăneau câteva luni până la expirarea termenului, când îmi parvine o citație să mă prezint la judecătoria de sector. Merg în ziua respectivă. Nedumerit nevoie mare, de ce crimă sunt acuzat. Ce aflu, domnii mei? Administrația Universității mă dă în judecată pentru faptul că nu eliberez locul de la cămin... Așa am fost expulzat, prin judecată, rămânând pe drumuri. Dar pățaniile mele nu se termină aici – au continuat...

V.A.: În anii '60 ați debutat în viața literară de peste Prut, colaborând la publicații de prestigiu, precum „Chipăruș”, „Cultura Moldovei”, „Tinerimea Moldovei” etc. Ce ne puteți spune despre activitatea Dvs. din această perioadă? Ce orizonturi v-a deschis atunci?

V.B.: – „Chipăruș!”, „Chipăruș!” Ce amintiri îmi răscolești cu întrebările d-tale, stimate dle Attila Varga! Între timp m-am făcut familist: nevasta lucra la țară, copilul pe la bunici, iar eu umblam brambura prin oraș – nici câine, nici ogar! La un colț de stradă răsare în fața mea un munte de om. – Ce faci, Herr Doctor? – Eu, doctor? și prind a râde. O haimana, nu vezi? – Cum așa? Doar... Și aici mă năboiesc... lacrimile... Dar, cum de mic copil mama m-a deprins să nu cad cu duhul, unde-i trag o rafală: „Râs cu plâns / Balegă de mânz / Iapa fuge / Mânzul suge!”. Cel din fața mea face ochi mari: – Ce vrei să spui cu asta? – Iapa-i viața mea, iar mânzul sunt eu... Așa am ajuns să fiu angajat la „Chipăruș”, revistă de satiră și umor, iar cel care m-a cules de pe drumuri și mi-a dat o bucată de pâine era colegul meu mai în vârstă de universitate, poetul și redactorul-șef al neuitatei publicații – Petru Zadnipru... Ce ani, Doamne, au fost aceia! Care ani, doar unul și vreo lună, că... iar s-a răsturnat covata! Ei bine, dar am nimerit într-un colectiv de mare frumusețe, de oameni de spirit, ca celebrul poet satiric Petru Cărare, fostul deținut politic, sarcasticul Alexei Marinat, umoriștii Aureliu Busuioc (redactor-șef adjunct) și Constantin Condrea (secretar de redacție)! Toți buni de glume... Dar și pictorii ilustratori: Alexei Grabco, Igor Vieru, Glebus Sainciuc. Nu mă pot abține să nu-i prezint printr-o singură tușă pe fiecare. 1. Aureliu Busuioc: „Zbrrrn!” telefonul de la CC: „Tov. Busuioc?”. Eu, care ridicai receptorul, scurt: „Ioc!” De ce? Pentru că dânsul apărea la redacție doar la chenzină și la salariu. 2. Alexa Marinat. Eu îl întreb: „Tu, Alexa, pe timpul românilor în Transnistria, ai făcut liceul?” Dânsul: „Dar ce-i asta?” 3. Constantin Condrea. Aveam întruniri anume pentru a prezenta subiecte de caricaturi. Eu vin cu ideea de a cere oficialităților să editeze un calendar național (toate pe atunci erau în rusește!). Sugerez și imaginea. Anume: Ioan Vodă cel Cumplit scoate sabia din teacă și, agitând-o, amenință: „Dar editați voi odată și odată un calendar național?” Ce urmează? La repartizarea onorariilor secretarul de redacție încasează el bănuții pentru subiectul cu calendarul... 4. Petru Cărare îmi face bucata. Vine o scrisoare de la mine din sat, în care autorul scria că... de la singurul motor electric care dădea lumină, președintele de colhoz și-a pus becuri de la casa lui până la sediu. Încolo – beznă. Cărare pregătește textul (eu eram în deplasare) și-l publică... Ce-a urmat? Mi s-a închis drumul în sat, acasă. Președintele striga la mine – Tu m-ai făcut de rușine! Tu, cu „Chipărușul” tău! 5. Igor Vieru asista și el ca pictor ilustrator, la festinul subiectelor umoristice. La cele mai reușite subiecte-idei se râdea copios, uneori până la hohote homerice... Igor rămânea totdeauna rece, impasibil. Nici măcar nu zâmbea. Peste vreo săptămână numai ce-l vezi că dă năvală în redacție, prăpădindu-se de răs încă de la intrare. – Ce-ai pățit, Iгоре? De ce râzi? El:– Măi, măi, ce interesant, ce răs a fost...– Ce-a fost, Iгоре?– Ideea cu caricatura aceea... – Care idee? – De săptămâna trecută... Dar m-ați întreat și cu ce m-am ales activând în domeniul publicisticii... Contactele cu viața, cu realitățile de atunci. Adică, în perioada construcției socialismului și a edificării/formării omului nou. Un caz. Parvine la redacție o scrisoare dintr-un sat de la nord, Baxani, precum că șeful fermei dintr-un colhoz, în loc să repare grajdurile, a dus materialele de construcție și le-a folosit în gospodăria lui. Redactorul îmi dă misiva și mă trimite

la fața locului s-o verific, ca să pregătesc materialul pentru publicare. O iau la picior. Drum lung... Iarnă. Transport nu-i – de ocazie. Ajung în sat. Merg la casa șefului de fermă. Încep cercetările. Cel vizat, rău supărat: „Cine a cutezat să scrie? Nu e adevărat!” Încep să-l descos: „Dar pe cine ai de dușmani?” Asta ca să pot prinde firul. Dânsul: nu mă taie capul. Pe lângă că nici nu prea era adevărat că și-ar fi însușit acele scânduri, ciment, foi de ardezie... Ce aflu până la urmă? Să te crucești, nu alta! Când peste ceva vreme gospodarul casei a ieșit cu treburi de-ale lui, rămânând doar eu cu gospodina, aceasta îmi declară franc: „Eu am scris la redacție...” Iată așa se forma omul nou, sovietic, luptător pentru dreptate... Dar e timpul s-o rotunjesc. În vara lui 1959 redactorul-șef pleacă în concediu, ceilalți mahări la fel, rămânem noi, simplii angajați, și dregem un număr bombă. Da, fără niciun fel de supraveghere. Eu scriu un pamflet contra dogmaticilor din domeniul istoriei și criticii literare – răbufni din mine tot amarul cu teza de doctorat! – pe care îl intitulez precum urmează: *Unele considerații asupra unor considerații de istorie și critică literară*, pe care-l plasez ca editorial, semnând a zeflema: candidat în științe filologice O. Hodorogenco; Petru Cărare scrie un poem satiric despre „Băile din Pompei”, în care un cadru didactic îi inițiază pe învățăcei în istoria antică, dar nu uită de principiul luptei de clasă, esența realismului socialist, așa că își încheie prelegerea astfel: „Dar să nu uitați cine se scâldea în ele”, adică în acele somptuoase terme... Alexa Marinat izbește cu textul său acid în tăvălugul de rusificare, la care era supusă cultura națională, semnând textul cu un nume de toată bizareria: Hriptulov în loc de Friptul, așa cum de fapt erau schimonosite numele românești neaoșe pe vremea țarismului, dar continuând și sub rușii sovietici. Alarmă! Foc! Oficialitățile s-au sesizat imediat ce a apărut revista. Redactorul-șef rechemat din concediu. Audiatur în instanță. Admonestat pentru că a publicat un număr naționalist și antisovietic. Angajații respectivi, autori de texte, concediați. Printre care și eu. Rămas iar pe drumuri – nici câine, nici ogar! Dar eram atât de contaminat de răs și voie bună, până să realizez într-un târziu adevărata tragedie, încât lungă vreme nu mi-am putut stăpâni răsul. La plecarea din redacție Petru Cărare a decupat dintr-un număr de „Krokodil”, revistă moscovită de satiră și umor, un desen-caricatură pe care l-a fixat pe peretele biroului lui și în care era reprezentat un urecheat, alias un iepure, șezând picior peste picior pe o bancă lungă în marginea unei păduri, iar dedesubt stătea scris: „Concediat din proprie dorință (la propria cerere) pentru motivul că a privit cruciș-ponciși la *nacealstvã*”...

P.S. Așa era canonul: te obligă să depui cerere că, chipurile, te concediezi... benevol... Ce fariseism, Doamne!

V.A.: În anul 1966, ați publicat un roman de referință, sugestiv intitulat Zbor frânt. El este considerat a fi o creație valoroasă care a schimbat fața prozei din Moldova. Ce anume a adus nou acest roman în peisajul literar din Moldova și care au fost resorturile lăuntrice care au stat la baza realizării acestei capodopere literare?

V.B.: Apariția acestei cărți a fost premeasă de alte inubliabile peripeții. Deci, după „Chipăruș” – șomer. Blamat împreună cu Coroban și Cărare la plenara C.C. din octombrie 1959. Angajat la Academie. Peste două luni iar... concediat, tot pentru naționalism... Benevol, șomer. În audiență la Marele Ideolog, zis și Brațul de Fier. Angajat la radio. Mă transfer la „Cultura Moldovei”. În 1963 luat la armată: de la artilerie trecut la arma rachetară. Nu mai revin la serviciu. Decid să lucrez la o proză mai amplă. Se îmbolnăvește mama... Se stinge după mari suferințe... Reiau un subiect mai vechi, dintr-o scurtă schiță și, în trei luni de zile, redactez romanul *Țipătul lăstunului*, apărut ulterior cu titlul *Zbor frânt*... Ce anume a adus nou acest roman în peisajul literar din Moldova? E o întrebare pe cât de dificilă, pe atât de simplă. Răspunsul se află în chiar corpul întrebării: „A schimbat fața prozei din Moldova!” Da, e o judecată prea generală, pentru a satisface curiozitatea eventualului cititor. Volens-nolens, mă întreb și eu, autorul: „Dar în ce mod a făcut-o?” (Dacă realmente a schimbat-o.) Ce ecou și ce efecte a avut asupra prozei din zona noastră în perioada următoare? Mai cu seamă că deceniul ce a urmat a fost un dezastru pentru literatura de la noi. Eu l-am calificat ca pe unul de... marasm! Autori care publicaseră cărți de rezistență în anii ‘60 fie că au fost reduși la tăcere în anii ‘70, fie că au cântat osanale regimului și au vânat tiraje mari și onorarii grase. Trec la partea a doua a întrebării: „Care au fost resorturile lăuntrice care au stat la baza realizării romanului?” De data aceasta chiar că mă văd pus în dificultate... De ce, mă veți întreba? Pentru că șocul existențial al pierderii mamei, ființa cea mai scumpă de pe pământ, a avut un impact atât de puternic asupra mea, încât nici nu-mi amintesc cum a fost urzită și realizată narațiunea... S-a produs ca într-o... transă! Ulterior, la întâlniri cu cititorii – cartea a avut un ecou considerabil – nu puteam da nicio lămurire în această ordine de idei. Abia târziu, după ani și ani, am putut să încropesc unele timide explicații privind conceperea, gestația și nașterea propriu-zisă a romanului. O să le iau pe rând, metodic, spre a concentra pe cât posibil răspunsul la întrebare, deși nu va să fie exhaustiv. Or, posed, orice-ai zice, anumite capacități analitice, chiar dacă nu mi-a fost sortit să ajung... doctor! Deci, pornesc cu o întrebare: cum apare o carte? Mai întâi procesul, abia pe urmă voi reveni la rezultat. Se zice, și asta o afirmă, în special, postmoderniștii: o carte se naște din alte cărți. O fi, mai știi, și aceasta o versiune. Eu, însă, o am pe a mea. Iat-o. În actul scrisului, eu, creatorul, ca și cum mă divizez: eu, autor și tot eu – cititor. Sau: auctor-cititor, după cum vă place – puțin contează! În timp ce scriu, eu, simultan, citesc ceea ce iese de sub pana mea (culeg la calculator) și dacă e interesant pentru mine, continuu, dacă nu – abandonez... Adică eu însumi îmi creez o lume nouă, care nu a mai existat anterior – aceasta este adevărata creație! O altă intuiție a mea, care pentru mine, cel puțin, e și o convingere. Anume: toate cărțile lumii, fie scrise, fie încă nescrise se află, la modul virtual, prezente în mine. Ce mi se întâmplă atunci când citesc o carte? Din virtuală ea devine o realitate. Da, o realitate! În caz contrar, cum ar putea ea să apară? Veți zice că e o mare contradicție între prima și cea de-a doua intuiție/versiune. De bună seamă: creația ca ceva ce apare din nimic, iar în partea a doua afirm că o carte deja există în mine

(în orice om) la modul virtual. Nu văd nicio contradicție. Din contră, Nimicul și Virtualul se confundă, ba chiar se suprapun în totalitate! De bună seamă, dacă Viața e o Iluzie, iar Iluzia este produsul Imaginației, de ce nu am admite că și o carte este produsul... Imaginației? Cu atât mai mult că e un produs spiritual, iar nu material... După aceste intuiții/divagații, să revenim la romanul meu. Al meu oare? După apariție nu-mi mai aparține – e parte componentă a Imperiului Cărții... Să încercăm a ne dumiri: de ce a fost să apară? Am spus-o deja: a fost rezultatul marelui șoc existențial prilejuit de pierderea insuportabil de dureroasă a mamei. Da, veți replica, dar s-ar fi putut ca acea durere să se consume într-o altă formă de manifestare: bocet, suferință pur și simplu etc. N-a fost așa. De ce? Când s-a produs catastrofa eu tocmai lucram la un subiect de roman, alimentat de experiența mea de viață din adolescență. Mai exact, din vara lui 1948, când munceam la arie. Aveam deja vreo sută de pagini, dar le-am abandonat și am revenit la acea mică schiță, care conținea în germene un subiect colosal de antrenant: un copil în timpul frontului trece Nistrul înot, de pe un mal pe altul, sub gloanțe și foc. De ce să fi fost tentat de acest subiect mai mult decât de cel precedent? Răspund: în acea epocă întreaga literatură sovietică era înnebunită de tematica războiului. Mai exact: de victoria în Marele Război pentru Apărarea Patriei. Dar se scriau, dar se publicau munți de cărți pe această temă și... și mai toate false. Citeam și eu acele cărți, ca toată lumea. Citeam și ceva îmi șoptea că sunt... minciuni. Eu, copilul războiului, al foametei, al deportărilor, cunoșteam și simțeam altfel lumea la care se refereau acele cărți. Afară de asta, ele prezentau personaje în tranșee, cu arma în mână, pe când în concepția mea, războiul a fost în adâncul sufletului omenesc. Așa se face că, revenind la acea schiță, am purces la realizarea cărții. Lucram ca un apucat! Zi de zi, deși aveam serviciu. Mă trezeam dis-de-diminează și așterneam câteva pagini. În orice condiții... Da, dar de ce am optat pentru acel personaj care se numea Isai? Și de ce Isai copilul, dar și Isai maturul? Pentru că în existența și peripețiile lui Isai copilul, pe de-o parte, se manifesta propria mea experiență ca un copil al războiului, iar pe de altă parte cartea venea ca într-o continuare firească a prozelor mele scurte pentru cei mici, dar acum la alt nivel, mult superior acelor nuveluțe. Ei bine, dar modalitatea de exprimare, tipul de narațiune de unde venea? Eu cred că din două surse: mai întâi, că în acea vreme am făcut cunoștință – am asimilat organic! – literatura modernă, spre deosebire de cea tradițional/lirică ce se practica pe la noi, apoi se produsese fenomenul Noului Roman Francez, dar și faptul că am descoperit procedeul ce poartă numele magic de... Dicteul Automat! Ce vrea să zică asta? Dacă în acei ani mulți de ucenicie literară îmi formasem niște procedee stricte de-a construi o frază, de a ciocăni, a ajusta, acum lucrând la roman am abandonat (eu ziceam franc: am dat de pământ cu șabloanele!) și am lăsat să curgă narațiunea în voie, ca de la sine! A apărut ca rezultat o frază ramificată, de fapt, o perioadă, stufoasă, uneori sofisticată, ce se întindea până la o jumătate de pagină și mai bine! Astea despre motivația apariției cărții, dar și a stilului/ manierei de exprimare. Dar mai rămân multe alte aspecte ale textului/texturii care constituie o carte. Aceasta, în primul rând este raportul/relația lumii imaginare față de

realitatea la care se referă. Adică: realitatea războiului. Ba eu cred că în cartea mea războiul nici nu este prezent ca atare. În ea se confruntă două lumi – cea occidentală și cea orientală (desigur, purtând anumite amprente ale epocii concrete), ceea ce îi imprimă cărții o semnificație/valoare supranațională, supraistorică. Așa cred eu, poate că greșesc. E de meditat aici... Ceea ce îmi vine în minte acum și aici ar fi de adăugat următoarele. De ce: Nistrul? Pentru mine (pentru lumea din părțile noastre) Nistrul era marele miracol al naturii. Noi nu avem nici munți, nici codri, nici mare – noi aveam Nistrul. Zicea maică-mea: „Trebuie să știi a înota și a vorbi rusește!” Apoi, de ce acele treceri peste apă? În căutarea fratelui. Or, critica veche îl trata pe Isai drept cercetaș, pe când el își puna viața în joc ca să-și salveze fratele mai mic pierdut... De unde vine acest imbold? Din propria mea biografie. Anume: eu, fiind transnistrean de origine, totdeauna am tins să mă adun cu frații de peste Nistru, de peste Prut, cu întreg neamul românesc. Să fim cu toții un suflet, o suflare... Dar s-a întâmplat să am anumite probleme în acest sens. Colegii basarabeni mă întrebau la început: „Tu de unde ești de felul tău?”. Când le spuneam: „Aa! Tu ești de dincolo!” Asta însemna că sunt venit de peste Nistru, dintr-acolo de unde au venit „eliberatorii”, ca să-i dea la colhoz, să închidă bisericile... Când au aflat că și noi, cei de dincolo, am pățit-o la fel, m-au acceptat cu drag în sânul lor...

P.S. Mare noroc a avut cartea să apară în acel an din epoca liberalizării... Curând iar a căzut peste literatură satârul cenzurii totalitare...

V.A.: *Care sunt cele mai frumoase și mai trainice conexiuni pe care le-ați consolidat în timp cu lumea literară din România?*

V.B.: Dacă sub noțiunea de „lume literară” înțelegem procesul literar, atunci pot să afirm că m-am conectat la aceasta – prin cărți și publicații, – imediat ce s-a deschis bariera între cele două maluri după moartea tiranului și ne-au venit masiv cartea și presa românească. Anume atunci mi-am făcut o bibliotecă solidă, dar m-am și abonat pe parcursul câtorva decenii la reviste ca „Gazeta literară”, „Lucefărul”, „Contemporanul”, „Viața românească” ș.a. Citeam, citeam, citeam – eram la curent cu tot ce se producea în literatura din România. Contacte personale erau puține și sporadice: doar la congresele unionale, unde erau invitați și colegi din Țară. Un mic episod. După lucrările unui asemenea congres, mergem prin curtea Kremlinului spre ieșire: noi, cei de la Chișinău și invitații de la București. Printre aceștia Alexandru Ivăsiuc. Vorbe, replici, glume. – Mă, zice la un moment dat Ivăsiuc către noi, voi de la naștere cunoașteți două limbi... Iar dacă e să-mi amintesc de relații personale, în prima mea vizită în România din primăvara lui 1979, am făcut cunoștință cu Mircea Iorgulescu, cu care am avut o scurtă corespondență. Vorba e că dânsul avea a face o călătorie în URSS și urma să aleagă fie Chișinăul, fie... altă destinație. A mers la... Samarcand. Chișinăul nu i s-a aprobat... Dar în trecere l-am întâlnit la gară împreună cu Grigore Vieru și am avut în cele câteva minute cât staționa aici trenul un schimb de vorbe... Și știți ce s-a întâmplat acolo și atunci? Mircea pe scara vagonului, noi – jos... Odată întorc capul și văd la spatele nostru un cogeamite găligan, flancat de doi țigănuși... – Mă! am exclamat eu indignat... Dar voi ce faceți

aici? Trăgeau cu urechea la cele ce grăiam noi... Ați văzut contacte între frați? Cu Mircea ne-am mai văzut după revoluție, pe când activa la „Europa liberă”, a venit la Chișinău și am realizat un interviu... O, dar după 1990 contactele noastre au devenit foarte multe și calde. Doar ce au însemnat pentru noi neuitatele întâlniri ale scriitorilor români din toată lumea la Neptun, organizate de regretatul confrate Augustin Buzura! Apoi și călătorii pe linia PEN-clubului... Din acele întruniri am legat prietenie cu Lucian Vasiliu, directorul Muzeului Literaturii Române de la Iași și editor al revistei „Dacia literară”... Era să uit. La unul din congresele unionale, l-am cunoscut prin intermediul lui Serafim Saca pe Dumitru Radu Popescu, pe atunci președinte al USR. Ne-am întreținut o jumătate de noapte... Îi cunoșteam cărțile... Și ca să vedeți ce survine? În 1979–1980 lucrez la nefericitul meu roman *Noaptea a treia* (ulterior publicat cu titlul *Viața și moartea nefericitului Filimon*), în care personajul principal figura doar cu inițiala numelui său: F. Da, F și punct. Abia târziu am completat numele... Și tot mai târziu am descoperit că mă inspirasem din denumirea cărții lui D.R. Popescu, *F*. Ceea ce vroia să însemne:

Femeia... Frica... Foametea..., etc.... Astea amintiri!

P.S. Acum suntem o singură familie – Uniunea Scriitorilor din România – Filiala Chișinău!

V.A.: Dacă facem un arc peste timp și vă întoarceți puțin cu gândul la anul Dvs. de debut în viața literară, iar apoi priviți spre ceea ce scrie tineretul studios de azi atât din Republica Moldova, cât și din România, cum vi se par creațiile literare care se publică acum? În care dintre ele vă regăsiți cel mai bine? De ce?

V.B.: La vârsta pe care am atins-o și la posibilitățile mele de lectură, la zi, vă voi răspunde că mai puțin mă tentează o scriere de beletristică față de una de eseistică... Mai exact, sunt pasionat de proza de idei, de lupta dintre concepții și convingeri filosofice – desigur în domeniul creației literare, dar nu numai... Dacă pe vremuri urmăream metodic și savuram rubricile ținute în presa literară de G. Călinescu, C. Noica, Ș. Cioculescu și alți câțiva mari autori, acum, la acești ani, aria mea de interese s-a redus, astfel că dintre publicațiile pe care le frecventez ar fi „România literară”, „Observator cultural”, „Scriptor” din Țară și „Contrafort”, „Sud-Est Cultural”, „Revista literară” de la Chișinău, iar dintre autori: Mircea V. Ciobanu, Alexandru Burlacu, Vitalie Ciobanu, Aliona Grati, Maria Șleahtițchi, Nina Corcinschi, cel mai tânăr și scriitor de inteligent, dotat fiind Adrian Ciubotaru... Să nu uit pe Sorin Lavric și pe Magda Ursachi, incisivă justițiară, pe care am descoperit-o recent (și târziu) cu analizele și aprecierile ei moral-axiologice de mare curaj... Dacă am răspuns la prima parte a întrebării, îmi permit să încerc a formula un răspuns și la partea a doua cu: „De ce?” Aici îmi vine mai greu. În opinia mea, lucrurile ar sta cam așa. În vechiul regim, sub dictatură și cenzură, fratele nostru scriitorul dădea lupta pentru a apăra/exprima adevărurile umane eterne, care erau periclitate de dogmele regimului. Am avut, în pofida presiunilor draconice, cărți de mare valoare, care au rezistat timpului și au constituit

tezaurul nostru spiritual: Marin Preda, Fănuș Neagu, Ștefan Bănuțescu, Nichita Stănescu, Augustin Buzura ș.a. La Chișinău: Vasile Vasilache, Aureliu Busuioc, Ion Druță, Serafim Saca, Grigore Vieru, Liviu Damian... Iar odată cu democratizarea și abolirea cenzurii, s-au deschis atâtea oportunități și libertăți de exprimare, încât tagma scriitoricească pur și simplu și-a pierdut simțul măsurii și literalmente abuzează de sfânta libertate a creației! Apar cărți pe care ți-e jenă să le ții în mână, necum să le citești până la capăt. Și acestea ajung pe mâinile junelui cititor nu ca să-l înalțe și să-l facă mai bun, ci, din contră, să-l depraveze. Pe scurt, carnalitatea exagerată și filonul distractiv (de amuzament – *entertainment*), au acaparat scrisul actual... Da, veți zice: „D-ta pledezi/militezi pentru purism în literatură!” Voi răspunde în felul următor: zonele delicate ale existenței umane au fost dintotdeauna surprinse în literatura universală. Depinde în ce formă au fost exprimate! Să ne amintim de Marchizul de Sade. Sau de Sacher-Masoch... Or, zic eu, nimic din ceea ce este uman, firesc în existența noastră nu poate rămâne în afara atenției literaturii, depinde în ce scop o faci! Dacă e spre a surprinde/ descoperi noi mobiluri/resorturi de importanță general umană, ești în drept să te lansezi în acest domeniu... Iar dacă o faci doar ca să epatezi, să-ți sporești publicitatea, te dezaproab și te resping...

V.A.: *La ce proiect lucrați în clipa de față? Ce anume intenționați să publicați în viitorul apropiat?*

V.B.: – Vai! Marea bucurie de a-ți vedea publicată o carte în zilele noastre depinde de atâtea circumstanțe și toate... extraliterare! E musai să aștepti trei ani de zile ca să fii finanțat de Ministerul Culturii... Aștepti, ce-ți rămâne să faci? Dar se întâmplă și minuni: după aproape patru decenii, în 2017, a apărut varianta integrală a romanului *Cumplita vreme*, realizat la începutul anilor '80 secolul trecut. Cât despre proiecte, răspund că am mai multe manuscrise, în special jurnale (pe care le țin din adolescență și s-au acumulat câteva mii de pagini), memorii, interviuri, eseuri literare, prefețe la cărțile colegilor mai tineri, care toate cată să vadă lumina zilei... Dar cea mai apropiată și dragă inimii mele este cartea dedicată memoriei mamei, intitulată *Mama, casa, pământul*, scrisă după ce anterior romanului mai sus numit am scos o carte închinată părintelui meu *Tata Vasile*... Sunt în așteptare...

V.A.: *Dacă ar fi să concentrați întreaga Dvs. muncă într-un motto sugestiv, care ar fi acesta și de ce vă regăsiți atât de bine în el?*

V.B.: – Sunt... un scriitor? – Am unele îndoieli! – Dar: un cititor? – „Un cititor absolut!” (Eugen Lungu).

CȘ II dr. Varga Attila
Academia Română
Institutul de Istorie „George Barițiu”